

Život na deseti stránkách

Kniha **Ještě jsme ve válce** komiksovou formou vypráví příběhy statečných lidí z doby války a z éry komunistické diktatury. Je příležitostí zamyslet se nad vztahem k této části naší společné historie, ale i nad stavem komiksu v Čechách.

Komiks je zvláštní médium. Ze setrvačnosti je stále považován za primitivní žánr, symbol popkultury a pokleslých hodnot. To platilo v USA v 50. letech a u nás snad do roku 1989, což je už přece jen dávno. Stačí se jen podívat, jak vážnými tématy se někteří komiksoví tvůrci v posledních letech zabývali nebo kolik zajímavých výtvarníků komiks ovlivnil. Stereotypní údiv nad tím, že komiks umí něco víc než jen bavit mládež, však seriózní komiksová díla vyvolávají dodnes. Jeden z iniciátorů knihy **Ještě jsme ve válce** Mikuláš Kroupa v doslovu cítil povinnost napsat, že „i v komiksu lze smysluplně uchopit vážné téma a osobní svědectví“. To už světový komiks dokazuje řadu let a v Čechách tak činí právě touto knihou.

Vznikla jako jeden z výstupů Paměti národa. Jde o archiv vzpomínek účastníků pohnutých okamžiků českých dějin, jenž je prostřednictvím projektu Příběhy 20. století zprostředkováván široké veřejnosti. Archiv byl vytvořen ve spolupráci mezi třemi institucemi: Českým rozhlasem, Ústavem pro studium totalitních režimů a sdružením Post Bellum. Spolupracovníci sdružení Post Bellum s mikrofonem obcházejí pamětníky, válečné veterány, bývalé vězně koncentračních táborů, politické vězně i agenty Státní bezpečnosti. Zaznamenávají to, co už za pár let nebude možné: přímé a z osobní perspektivy podané svědectví o tom, jak žili a z čeho vyrůstá naše současnost. Výsledkem této již desetileté činnosti jsou rozhlasové dokumenty, knihy, výstavy, CD, DVD, webové stránky, výukové materiály pro školy a nyní i komiks.

Tolik tedy o pozadí projektu, z něhož vyplývá, že je výsledkem snahy v zásadě bohaté institucionální struktury. Vedle státních organizací je postavený i na práci neziskových spolků a úsilí řady dobrovolníků. To v rovině praktické jistě přináší spoustu svízeli, ale přidává to celému projektu jinak těžko dosažitelnou kredibilitu. Kdo se v minulosti s nějakým produktem Příběhů 20. století setkal, byl bezpochyby zasažen hlavní devizou celého podniku: bezprostředností osobního svědectví konkrétních lidí. Jejich paměť může být nespolehlivá, něco si za ta léta mohou vědomě, či nevědomě upravit. Stále však jde o zpovědi, za které vyprávějící ručí celým životem. Jak je nebrat vážně? Jak se jimi, i když už nežijeme v dobách nacismu nebo komunismu, nechtít inspirovat? Přehlídku jedné generace Třináct vybraných příběhů z takto nashromážděného materiálu organizátoři projektu spolu s mladými komiksovými kreslíři, vzešlými ze soutěže, zpracovali do podoby desetistránkových komiksů. Původně se objevily samostatně v několika novinách a časopisech a nyní vycházejí v jediné knize. Jsou řazeny chronologicky a za každým příběhem najdeme stránkovou biografickou poznámku o jeho hlavním aktérovi. Ta nemá jen charakter povinného informačního aparátu. Napsali je totiž autoři rozhovorů a je to pro ně prostor pro osobní postřehy o zpovídáných osobách. Mezi samotnými komiksy, které jsou nutně stylizovány, a subjektivním pohledem na skutečné aktéry popisovaných událostí vzniká napětí, které je na knize asi nejzajímavější. Jednotlivé komiksy mohou být více nebo

méně povedené, ale díky vpádu reality v biografické poznámce na jejich konci jsme neustále upomínáni na dokumentární podstatu toho, co se zde vypráví. Kreslení komiksoví hrdinové se vám v jeho závěru doslova dívají do očí.

Třináct komiksů od třinácti různých kreslířů vytváří pestrou skrumáž. I když tu chybí některá důležitá jména, je to i svého druhu přehled jisté vrstvy českého komiksu. Komiks se v některých aspektech blíží filmu. Podstatný je pro něj stíh a dramaturgie zvolené látky. Pro většinu filmových děl je obtížné pracovat s příběhem v dimenzi románové ságy a je snazší adaptovat kratší novely. I v komiksu je přirozenější pracovat se sevřeným, v čase vymezeným příběhem. Zde je jádro problému části komiksů ze souboru **Ještě jsme ve válce**. Na ploše deseti stran je velmi obtížné vypovědět celoživotní dramatické příběhy tak, aby se nezvrhly v sérii nepřesvědčivých a zkratkových ilustrací. Vyhráli ti tvůrci, kteří svůj komiks výrazně časově omezili nebo propojili jedním motivem. To platí o působivém osudu Anny X. zpracovaném podle scénáře Adama Drdy a výtvarníka Miloše Mazala. Vytváří oblouk, který i na tak malé ploše dokáže přiblížit těžko popsatelnou zkušenost holokaustu. Úplně jinak – a snad ještě úspěšněji – se s nelehkým zadáním vypořádali scenárista David Bartoň a autor kreseb skrývající se pod pseudonymem Vhrsti. Jejich Hurvínkovy příhody v deseti samostatných pokračováních popisují zážitky Leopolda Färbera. Styl komiksového vyprávění evokuje veselé příběhy pro žáky prvního stupně, což neobvykle účinně kontrastuje s popisovanými hrůzami protektorátu i komunistického žaláře.

Některé z dílů s méně povedenými scénáři zachraňují autoři kvalitního výtvarného zpracování: mezi genialitou a banálností balancující Nikkarin nebo zdravě zaťatá toy_box. Jindy díky výtvarné i dějové zkratce vyplynou nepředpokládané rozměry dramatických událostí, jejich absurdita a nechtěný humor. Únos letadel v příběhu Zdeňka Mikše se v podání Jana Bažanta mění v absurdní grotesku, která má o to tragičtější rozuzlení.

Část komiksů má však potíže vytvořit pohybově i dějově strhující sekvenci. Jde v nich spíš o sérii jednotlivých obrázků, které nechtěně pamětnické vyprávění zplošťují. Doživotní vězení – i když nakonec trvalo třeba „jen“ 10 let – vylíčené na jediné stránce je velkou zkratkou. Nebo patnáct let, po která se ve stodole skrýval Václav Jakeš. Výtvarně zajímavě zpracovaný osud Rudolfa Bělohoubka působí jako série přípravných poznámek a komiks o Františkovi Stárkovi má natolik neurčitého vypravěče, až se s ním vytratila i celá jeho přesvědčivost.

Co se skrývá pod obalem Převod jednotlivých komiksů do jedné publikace si žádá scelující grafické řešení. Tím může být i zde zvolené neutrální pozadí. Tím v knize trpí především poslední díl o povstání ve věznici na Borech. Má o něco menší formát než ostatní příběhy a jeho jednotlivá políčka jsou výrazně rozvolněna. Výsledkem je shluk obrázků uprostřed stránky s nepřírodně velkým bílým okrajem. Výsledek pak kazí požitek z jinak skvělého dílu. Jeho autor Petr Včelka kreslí tak trochu jako František Kobík, legendární komiksový kreslíř z časopisu ABC ze 70. let. To pro čtenáře určitého věku vytváří obzvlášť psychedelický efekt.

Ještě jeden detail: Kdo si kupuje české komiksové publikace, po čase zjistí, že se mu v knihovně množí téměř shodné svazky na lesklém papíře s jednotným typem pevné omyvatelné vazby. Svou solidností připomínají víc školní atlas než komiks. Zkusme si **Ještě jsme ve válce** představit jako měkký paperback – nebo jakkoliv jinak – a jsem přesvědčen, že výsledkem bude méně akademický vzhled. K těmto nářkům lze přidat i otazník nad obálkou knihy, která ani v nejmenším nepředznamenává to, s čím se uvnitř setkáme.

Supermani všedního dne Ale to jsou menší vady na kráse knihy, které se podařilo rozvinout nový formát českého komiksu: mezigenerační dokumentární komiks, který se obrací k naší nedávné minulosti. Osobně si myslím, že Příběhy 20. století převedené do komiksu sehrály nejdůležitější roli už ve své novinové podobě. Dostaly se tak k širokému spektru čtenářů, na nichž pak bylo, jak se s příběhy českých supermanů všedního dne vyrovnají. Souborné knižní vydání je sice dalším logickým krokem, který však postrádá přímočarost kroku předchozího.

Dnes už nelze automaticky předpokládat, že po podobně zpracované historické knize sáhne především dospívající mládež a jejím prostřednictvím pochopí osudy svých pradědečků. To je spíš přání nás, střední generace. Není ale nevyplnitelné. I když by mnozí komiksoví kreslíři po podobných historických tématech, nebýt šikovně zprostředkované objednávky, asi nesáhli, český komiks se knihou **Ještě jsme ve válce** dostává do stádia své dospělosti.

Na ploše deseti stran je velmi obtížné vypovědět celoživotní dramatické příběhy tak, aby se nezvrhly v sérii nepřesvědčivých a zkratkovitých ilustrací

Díky výtvarné i dějové zkratce vyplynou nepředpokládané rozměry dramatických událostí. Únos letadel se v podání Jana Bažanta mění v grotesku, která má o to tragičtější rozuzlení.

KNIHA TÝDNE

Ještě jsme ve válce (Příběhy 20. století) Náměty a scénáře: Mikuláš Kroupa, Adam Drda, David Bartoň Kresby a scénáře: Nikkarin, Vojtěch Šeda, Miloš Mazal, Prokop Smetana, Martin Pliško, V hrsti, Václav Šlajch, toy_box, Jiří Husák, Jan Bažant, Tomáš Kučerovský, Brano Jelínek a Petr Včelka Vydalo Post Bellum, Argo a Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2011

Foto popis| Tohle není pro děti. Kontrast mezi stylem kresby a jejím obsahem účinně přibližuje drastickou totalitní minulost.

Foto autor| REPRO LN

O autorovi| TOMÁŠ POSPISZYL, redaktor LN